

ANDREJ STARE

Minister Gregor pa nič

Avtobiografija

ZAHVALA

Dolgo sem omahoval, preden sem se lotil pisanja avtobiografije. Zahvalil bi se dvema prijateljema, ki sta me vzpodbujala od vsega začetka: Petru Kavčiču in Mitji Meršolu. Dala sta mi dovolj poguma in navdiha, da je nastala ta knjiga. Obema velika hvala.

Uvod

Nikdar nisem niti pomislil, da bom kdaj napisal avtobiografijo, prerez slike svojega življenja. Ko sem zaključil pisanje, sem si dejal: »Res si veliko doživel.« Bil sem Martin Krpan in Brdavs, minister Gregor pa je molčal. V knjigi, ki je pred vami, sem se ognil nekaterih imen – zapisal sem imena le tistih ljudi, ki so po mojem mnenju dobri in si zaslužijo, da so veličastno zapisani v mojem spominu. Če se bodo nekateri neimenovani prepoznali po vzdevkih ali opisanih dejanjih, sem zadel v polno, tarčo v sredino, v tako pestrem življenju se je namreč zgodilo marsikaj. Namenoma sem se izogibal opisovanju najintimnejših dogodkov, saj mora po mojem mnenju nekaj ostati tudi za mojo dušo. Vse, kar se dogaja med ljudmi, ni za na papir ... vrata stanovanja, apartmaja, sobe, šatora morajo imeti svojo funkcijo in ohraniti intimnost trenutkov, pa naj si gre za dobra ali manj dobra dejanja. Martin Krpan ni bil vedno stoodstotno pozitiven in dober, skozi prizmo mojega doživljanja pa je v mojem življenju odigral veliko vlogo Brdavs. Seveda, njegov predznak je velik, masten minus, včasih postaneš Brdavs nenamerno, zaradi malomarnosti, nerodnosti ali pretiranega napuha, včasih tudi namenoma. Samo minister Gregor ni spregovoril nič. Nekateri citati so zapisani v izvornem jeziku, npr. angleškem, srbskem ali hrvaškem, in jih namenoma nisem prevajal, da ne bi izgubili žlahtnosti besed in stavčnih zvez. Nekateri dogodki so zapisani strogo skozi prizmo mojih emocij, znanj in ima morda kdo drug o njih drugačno mnenje ali stališče. Vse življenje sem si prizadeval delati dobro, kar je, upam, razvidno tudi iz pričujočega besedila. V svoji tankočutnosti sem vselej hlepel po dobrem, preziral sem zahrbtnost, zeleno zavist in škodoželjnost. Žal

je moja zgodba polna tudi teh, ki pa so na srečo vendarle v manjšini. Želim vam prijetno in zanimivo branje, pa ne postavljajte mi dodatnih vprašanj, vsi odgovori so zapisani v tej avtobiografiji.

Začetek – od kod prihajam

Obstaja zanimivo dejstvo, da sploh nisem Stare. Zakaj? Moja prababica je bila Marija Rozina in delala je kot kuharica na gradu Hasberg (Hošperk, Planina). Še zelo mlada, niti 20 let ni imela, je zaradi svoje prikupnosti pritegnila oko graščakovega sina z imenom Ferdinand Otto Weriand Hugo Ernst Von Windisch-Graetz (1873–1952). Iz zveze teh dveh mladih ljudi se je leta 1892 rodil moj ded Josip. Takrat je bila to huda sramota za aristokracijo, kajti Habsburžani so bili razmeroma zaprta družba. Zato so se pogosto parili med seboj in od tod izvira veliko genetskih obolenj (od genijev do imbecilov). Oče, graščak, je sramoto odkupil, kar je bil tedaj zelo pogost in možen postopek. Mladi mamici je dodelil zemljišče z vrtom, sadovnjakom in manjšim gozdom v Šmartnem pri Litiji, hišo je opremil z dragocenimi preprogami in koncertnim klavirjem ter ji podaril nekaj zlatnine. Seveda je potrebovala tudi moža, v ta namen ji je dodelil enega svojih 16 konjušnikov, ki se je imenoval Jože Stare. Skupaj sta v Šmartnem pri Litiji živela do konca svojih dni, tam sta pokopana skupaj s sinom, ki je umrl sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Ta nezakonski sin, moj stari oče, mi je velikokrat pripovedoval najrazličnejše zgodbe, vendar o Windisch-Graetzih ni vedel veliko, prav tako ne o življenju na gradu Hasberg. V zadnjih desetih letih so se pojavili ljudje, ki so bili željni zgodovinopisja Šmartnega pri Litiji. Odkrili so marsikaj, a jim je zmanjkalo zgodovinskega materiala o mojem starem očetu. Zapisi o rojstvih v devetnajstem stoletju sicer obstajajo, vendar mojega starega očeta ni moč zanesljivo najti, prav tako ne imen njegovih staršev. Stari graščak je očitno vse uredil, da bi

prikril sramoto, ki jo je storil njegov sin, sicer kasnejši vojaški poveljnik.

S priimkom Stare torej nimam pravzaprav nič. Tako se je pač pisal konjušnik – mož moje prababice, ki pa ni bil oče mojega starega očeta Josipa – Jožeta. Zanimivo je, da sta mi stara starša Jože in Marija (rojena Grubar) večkrat govorila o sorodnikih v ZDA, ki so živeli v državi Wisconsin v velemestu Milwaukee. Tam naj bi se ukvarjali s pivovarstvom in »stric«
Francl Rozina naj bi imel pet otrok. Spomnim se poletja, ko je stara mama Marija čakala in čakala obisk dekleta, ki naj bi bila ena od petih otrok strica Francla iz Amerike. Kupila ji je darilo, ki je čakalo na koncertnem klavirju v »kmečki sobi«, vendar menim, da dekle nikoli ni prišlo na obisk v Šmartno. Ko sem med enim od svojih obiskov Amerike, mislim, da je bilo med svetovnim prvenstvom v nogometu leta 1994, iskal pivovarno »Rozina«
v Milwaukeeju, mi je ni uspelo najti. Če je bila, je šla v pozabo. Resda pa so manjše pivovarne, ki so delovale v devetnajstem stoletju, proizvajale pivo pod okriljem večjih korporacij. Milwaukee velja sicer ob Münchnu v Nemčiji in Saporu na Japonskem za tretje največje mesto piva na svetu. Ta podatek ima kar dolgo brado (skupno naj bi delovala v Milwaukeeju več kot sto velikih pivovarn).

Moj drugi praded, prof. Jan Kotera (1871–1923), je bil češki arhitekt, eden največjih na Češkem. Večkrat sem obiskal Prago in si ogledal njegov spomenik na pročelju Fakultete za arhitekturo, blizu znamenitega Karlovega mostu čez reko Vltavo. Praded je bil veliki mentor mladim, nadobudnim arhitektom, med drugimi tudi Jožetu Plečniku. Skupaj sta obnovila sloviti dvorec Hradčani v Pragi, praded pa je projektiral številne fascinantne zgradbe ter oblikoval pomembne prostore v Pragi in celotni Češki. Njegovi največji deli sta Vaclavski trg (Vaclavske namesti) v središču Prage in Staro judovsko pokopališče. Moja stara mama po materi, Vera Koterova, je spoznala mojega starega očeta Vladimirja Brezovnika

(doma je bil iz Šmartnega pri Slovenj Gradcu), ko je študiral medicino v Pragi. Ljubezen, ki je vzknila v dvajsetih letih dvajsetega stoletja, se je končala s poroko in zakonom, v katerem so se rodile tri hčerke, srednja je bila moja zlata mama Vida. Na svet je prišla v Beogradu leta 1930, saj je tam takrat služboval moj stari oče Vladimir. Kmalu zatem so se preselili v Maribor, kjer so stanovali na današnji Cankarjevi cesti. Toda vojna vihra jih je pregnala v Ljubljano, v takratno železničarsko naselje Rožna dolina. Danes je to elitna četrt, nekoč pa so tam domovali železničarji, kretničarji in pomožni delavci na železnici. Moj stari oče Vladimir je umrl leta 1954, moja stara mama Vera pa leta 1966. Spomnim se, kako me je učila češkega jezika, saj je s svojimi hčerami govorila samo in samo češko. Tudi po njeni smrti so se sestre pogovarjale med seboj samo v češčini.

Pred leti je češko veleposlaništvo z ljubljanskimi partnerji v Ljubljani organiziralo razstavo obdobja delovanja Jožeta Plečnika in predstavilo njegovo povezanost z Janom Kotero. Oglede sem si to zanimivo razstavo na prostem ob Ljubljani in takrat sem se odločil. Češkemu veleposlaniku v Ljubljani sem napisal zahvalno pismo, se mu predstavil in opisal nasledstvo Jana Kotere v Sloveniji. Ni nas ostalo veliko. Poleg moje malenkosti, mojega sina Urbana (ima potomca Gala), moje zlate sestre Helene in njenega sina Zorana (ima potomca Nikolo) je naše družinsko drevo pri koncu. Češko se nisem nikdar naučil (škoda), ostale pa so mi posamezne besede in stavčne zveze.

Moja starša sta bila po poklicu arheologa, znanstvenika, kar v prejšnji skupni državi ni bilo kaj prida visoko na lestevci pomembnosti. Tudi shajali smo težko, hranila in vzgajala nas je v glavnem mama, oče pa je trošil denar za svoje izlete zadovoljstva in radosti. Bil je sicer docent na Filozofski fakulteti in v prostem času odličen slikar – portretist. Človek, ki je po eni strani znanstvenik in po drugi umetnik, ob tem pa ima še

priženjene češke korenine, ne more biti drugega kot bo(h)em. Očetu so zaradi odnosov s študentkami odvzeli habilitacijo in ni več predaval, dobival pa je lepo plačo. Z očetom sem preživel zelo malo časa, moj domači vsakdan je v glavnem zajemal druženje z mamo in sestro. Imel sem neposrečeno mladost, ampak hvala bogu sem imel mamo, ki me je imela izjemno rada. Naredila je vse, kar se je dalo, da mi je stala ob strani. Očeta sem se bal, vendar sem mu na stara leta odpustil vso agresijo, ki jo je stresal na nas. Pretepal je mojo sestro in mamo, mene pa večinoma ni zmožgel ujeti. Večkrat sem razmišljal, da bi med pretepanjem sestre in mame posegel vmes, vendar sem bil otrok, fantek, star 12 let. Ničesar nisem mogel narediti. Brez mame pa ne bi v življenju ničesar dosegel, vedno me je podpirala, zato jo v knjigi imenujem moja zlata mama.

Veliko večerov sem presedel v dnevni sobi, kjer so bile samo manjša omara, jedilna miza in stara lončena peč. Toplota, ki jo je oddajala ta stara lončena gospa, je bila izjemna. Spomnim se dneva, ko sem dobil od moje drage starejše sestre dovoljenje za brskanje po njeni knjigi – Martin Krpan avtorja Frana Levstika. Impresionirale so me predvsem slike, delo slikarja Toneta Kralja, ter seveda moč in nepremagljivost Martina Krpana. Da bi primerjal svojo življenjsko pot s tem slovenskim junakom? Hahahaha kje pa, sem pa na zgodbo mnogokrat pomislil in si želel biti kot Martin Krpan. Z leti so sicer slike in vtisi Levstikove zgodbe zbledeli, ostali so tam daleč zadaj, pa še vedno na dosegu. Sem si izbral pravega junaka, da se primerjam z njim? Z njegovim pogumom, dejanji in uspehi? Morda, toda veliko ovir sem moral preskočiti in številne odriniti, da sem prišel na čistino – čistino življenja.

Otroška leta

Dolga je pot do odraslosti, no ja, sam sem nekoč ocenil, da sem odrasel pri tridesetih letih, ko sem že hodil v službo ... bolje kasneje kot nikdar. Otroška leta mi niso bila posuta z rožicami, nanje imam grenke spomine in bi jih najraje izbrisal.

Preden sem vrtec zamenjal z osnovnošolskimi klopmi, so se mi pripetile tri stvari, ki jih ne bom nikdar pozabil. S stricem in očetom smo odšli na Bled, kjer je moja mama izkopalavala prazgodovinske ostanke na Blejskem otoku. Sledilo je kopanje v Blejskem jezeru in tam sem doživel svoj prvi boj za življenje. Plavati še nisem znal in kar naenkrat mi je v vodi blizu brega zmanjkalo tal pod nogami. Utopljal sem se. Na srečo sem bil toliko priseben, da sem se odgnal od dna, glava je pogledala na prosto in zavpil sem: »Utopljam se!« Ne vem, ali so me odrasli vzeli resno, odiranje od tal in prošnja po rešitvi sem ponovil trikrat. Na koncu je priplaval k meni neznan moški in me pospremil na kopno. Vem, da me je oče nadrl, morda upravičeno, saj sem odšel izven varnega koridorja za neplavalce. »Zakaj pa me ni dal v plavalni tečaj, kjer bi se naučil plavati?« se sprašujem danes. Nič čudnega, moj oče mi v času svojega življenja ni kupil niti sladoleda, kaj šele, da bi mi omogočil skok na morje ali smučanje. S temi groznimi občutki ničvrednosti sem se v svoji mladi glavi dolgo boril. Ta dan se je utapljanje končalo na obrežju pod plazom groženj in grdih besed, ki jih, mislim, sploh več nisem slišal ali si jih zapomnil. Da bi bil nesrečni blejski dan v mojih ranih letih zapisan še bolj »črno«, me je v trebuh pičila osa. Naenkrat sem dobil oteklino, a je hitro uplahnila. Z Bleda sem odnesel strah pred vodo in strah pred pikom insekta. Plavati sem se za silo naučil v manjšem potoku v Šmartnem pri Litiji, kamor sem

odhajal s starima staršema na krajše počitnice, in še vedno mi je neprijetno v globoki vodi, kjer ne čutim dna, bojazen pred pikom ose pa je ostala za vekomaj.

Nekaj dni po tej grozni izkušnji utapljanja sem zbolel zaradi vnetja slepiča. Grozno me je bolelo in nisem se mogel zravnati. Dobil sem visoko vročino, bruhal sem ... odpeljan sem bil na kirurgijo, tam so me operirali, bilo je tik pred prvim šolskim dnevom, pred vstopom v prvi razred osnovne šole, ko še nisem dopolnil sedem let. Prva operacija je bila očitno popoln polom, saj je prišlo do sepse in vnetja potrebušne mreže (peritonitis), kar je pri tako majhnem človeku potencialna smrtna infekcija. Sledila je druga operacija, tokrat uspešna. Moja mama je ponoči, ko sem se zbudil iz narkoze, prišla k meni. Prinesla mi je tri stvari, ki sem si jih zaželel: kovinski avtomobilček, plastično trobento in napolitanke. Nikdar ne bom pozabil topline, ki mi jo je dajala zlata mama, in seveda okusa napolitank. Mojega očeta na obisk ni bilo. Že tako majhen sem se dvakrat le za las izmazal smrti. Sem bil mali Martin Krpan? Minister Gregor pa nič.

Mama mi je precej kasneje povedala, da so me pred drugim posegom izmerili v dolžino, za vsak primer, če bi morali narediti krsto za moje malo telo. Izšlo se je dobro in okreval sem dokaj hitro. Ne bom pa pozabil prvega dne v prvem razredu, kamor sem prišel en mesec pozneje kot drugi. Videl sem sovražne poglede, tudi razredničarka me ni bila nič vesela. Pa kaj, sem si rekel, že mora biti tako. Kmalu so se stvari umirile, toda ... V sosednjem tretjem razredu je bil Tine, ki je maltretiral nas »prvčke«. Nekoč je prijel mojo usnjeno torbo, v kateri sem imel vse potrebno za šolo, pisala, barvice in zvezke, ter jo vrgel čez celotno halo, skoraj do stranišča, ki je bilo na koncu desno. Drugi sošolci so se smejali ter me zbadali. »Starček«, kot so me klicali, je dobil zaušnico. Bil sem zaprepaden, med solzami žalosti in prezira sem izustil: »Tine je vosu,« pa me je sošolka Marjanca takoj zašpecala učiteljici

in se zlagala: »Stare je rekel, da je Tito vosu ...« Katastrofa! V šolo sta morala priti starša, edinkrat tudi moj oče, ki mi ni verjel, da sem z besedo »vosu« okaral Tineta in ne Tita. Dobil sem ukor po celotnem učiteljskem zboru, kar pomeni ukor pred izključitvijo. Zgodila se mi je krivica, ki pa me ni podrla. Zavedal sem se, kljub rosnim sedmim letom, da se je Marjanca zlagala in da sem kaznen dobil neupravičeno. Za menoj so v šoli še kasneje kazali s prstom in nekoč sem slišal: »Ta je rekel, da je Tito vosu ...« Raje bi videl, da se osnovnošolska leta ne bi zgodila, pa vendar me je teh peklenskih osem let naredilo klenega in nepopustljivega. Domači izraz za to je trma, ki me je vodila vso življenjsko pot. Tako krhek deček, pa že tako veliko želja po drugačnem življenju.

K verouku sem moral hoditi, ker je tako odredila stara mama, čeprav v to, kar so nas učili, nisem nikdar verjel. Kmalu sem začel hoditi na treninge nogometa, in to ravno v popoldanskem času, ko je bil na sporedu verouk. Nisem bil kaj prida nadarjen za ta šport, bil pa je super nadomestek verouku. Športno obutev sem imel skrito v kleti, tako da tudi moja mama ni vedela, kaj počnem, saj nisem hotel, da bi izvedel oče. Stara mama je namreč striktno ločevala med otroki mojega očeta in otroki starejšega strica Jožeta. Midva s Helenko sva bila manjvredna. Vseeno so spomini na Šmartno vezani tudi na lepe stvari, predvsem na rožni vrt, poln prekrasnih gladijol in grmov potonik. Potonika je še danes moja najljubša roža, njen vonj me vedno znova osreči.

Sledil je dogodek, ki je spremenil moje življenje. Tu je vzknila moja življenjska obsesija, vodilo, ki me je peljalo mimo vseh čeri. Lažje sem prenašal očetovo torturo, nasilje sošolcev in nekaterih fantov iz naše hiše in okolice. In kaj je to bilo? V nižjih razredih osnovne šole smo med odmori »tapkali«. Iz zamaškov (srebrna ali zlata folija) stekleničk s kakavom, ki smo jih zloščili z nohtom, smo naredili »tapek«. Kolikor si jih imel, toliko si veljal. In potem tekmovanje »Jože

proti Tonetu«. Vsak je postavil svoje tapke na kupček in z dlano udaril po njih. Kolikor se jih je obrnilo na srebrno/zlato stran, toliko je bilo tvojih. Seveda je bilo tapkanje prepovedano. Če te je učitelj zalotil s tapki, ti jih je odvzel in jih teatralno razrezal s starimi, zarjavelimi škarjami. Kako smo ga tapkarji sovražili. Šampion tapkanja je bil fant, čigar imena se ne spomnim več, imel je vzdevek »Šoškić«. Nekoč je med glavnim odmorom prinesel k tapkanju časopis, zagrebške Sportske novosti. Na zadnji strani so bili rezultati in lestvice tujih nogometnih prvenstev. To me je tako impresioniralo, da sem nagovoril mamo, da mi je naslednji torek kupila izvod tega časnika. Zastrupitev je bila tu. Ure in ure sem sedel in gledal lestvice: Italija, Anglija, Nemčija, Francija ... Začel sem sanjati ... Sanjati o tem, da bi nekoč bil tam, nekje daleč stran in gledal nogomet ... Kar naenkrat mi je zanimanje za šport spremenilo domala vse.

Nerad sem se vračal domov. Ko je moj oče nekoč našel izvod Sportskih novosti, je podivjal. V svoji okrutni grobosti je pretepel mamo, češ da me kvari s tem, ko mi je kupila časopis, mene pa ni zmožgel ujeti. Bil je namreč invalid, imel je zvito hrbtenico. V mladosti je prebolel otroško paralizo in je hodil s palico. Kadar me je želel premlatiti, sem ušel v svojo sobo in splezal na omaro, kamor oče ni mogel. Mama me je nekoč rotila: »Pridi dol, da te pretepe, sicer bo naju s Helenko ubil.« Nisem prišel dol in čez čas se je oče umiril. Na omari sem bil nekaj ur, tam zgoraj sem napisal domačo nalogo in se imel čisto OK, bil sem zunaj dosega nasilja. Resda pa sem zamudil pouk verouka (nogometni trening).

Pogled iz notranjega dela naše hiše se je spuščal na dvorišče, v ozadju pa se je vanj ujelo pet sosednjih stavb. S fanti in dekletki smo se igrali to in ono, predvsem smo imeli radi nogomet in kasneje tudi košarko, saj so starejši fantje iz naše hiše postavili čisto pravi koš. Igor je na naši osnovni šoli igral na brač (štiristrunski inštrument) v tamburaškem ansamblu.

Igranje na strune mi je bilo všeč in Igor me je nekoč vzel s seboj na vaje. V naši osnovni šoli je bil poleg kuhinje prostor, podoben vagonu, kjer smo vadili in imeli spravljene inštrumente. Šef ansambla mi je dodelil sremski prim, šeststrunski inštrument, ki sem ga kmalu znal igrati dokaj spodobno. *Marš na Drino* je bila naša kronska skladba. In glej ga zlomka; Mitja, član ansambla, si je zlomil roko in je imel levico v mavcu, tako da sem kot rezerva vskočil v ansambel. Igrali smo na sobotni zabavi oficirjev JLA (Jugoslovanska ljudska armada) v Domu JLA nasproti železniške postaje. Oficirji so se nacejali, bilo je prgišče lahkoživk in »butnskalarska« scena. Ob desetih zvečer je bilo našega nastopa konec, šef ansambla je ostal z oficirji in njihovo razuzdanostjo, mene pa je prišla iskat mama, saj mi ni dovolila, da bi ponoči sam prišel peš domov.

Šole je bilo kmalu konec in tudi tamburaškega ansambla, saj se šef (bil je vojaški častnik iz Makedonije) ni več pojavil, ker so ga premestili drugam. In sedaj? Moja sestra je že hodila v glasbeno šolo in se učila igrati na klavir, mene pa je začela privlačiti kitara. V glasbeni šoli mi je šlo dobro, predvsem sem bil dober v solfeggiu, precej slabši pa pri teoriji. V prvem letniku sem imel celo popravni izpit (moj edini med šolanjem na vseh šolah). Sicer sem ga naredil, zameril pa se mi je ravnatelj šole, ker me ni maral. Dejal mi je: »Dečko, nimaš pojma ...« Me je pa ta njegova opazka tako vzpodbudila, da sem ure in ure treniral in vadil kitaro.

Hormoni

Dnevi, tedni, meseci in tudi leta gredo neusmiljeno svojo pot in otrok postaja moški, hormoni začno svoj ples. Ko se zaveš, da nisi samo nekdo, ki hodi v solo, nabija po strunah in beži od vulgarno grobega očeta, te začno zanimati tudi druge stvari – nasprotni spol. Mene je najprej zadela Barbara, bila je kraljica mojih misli in sanj. Nikdar nisem niti pomislil, da obstajajo tudi druga Barbara, Tončka, Francka ali Jožica ... Sanje o nečem, česar nisem poznal, so krojile moj vsakdan. Ker sem jo videval samo v šoli, sem popoldneve preživljal s fanti iz okolice, metali smo žogo na koš, brcali v gol ali se podili po gradbišču današnjega Maximarketa in Ljubljanske banke. Bilo je kar nevarno, saj so bile v tleh številne kotanje in luknje, ki so prežale na nas, mularijo. Nekoč je sošolec Miro padel v eno in vpil: »Na pomoč, na pomoč!« Na srečo sem bil blizu in pomagal sem mu, da se je skobacal iz brezna, ki je čakalo na svojo morebitno žrtev. Mnogo let kasneje sem izvedel, da so tam postavili trezor za drage kovine in velike količine denarja. Miro je bil takrat lahek kot peresce, zato sem lahko obvladal njegovo težo. Danes je odrasel mož, kadar ga srečam, se mi zavrti film nazaj na tisti grozljivi dan in njegov zdr. Kotanja, nad katero se je nekako ujel za rob, je bila globoka najmanj pet metrov in verjetno bi tam končal svoje komaj začeto življenje fanta-moškega.

Šola ni bila nikdar bistvo mojega življenja, z lahkoto sem spremljal pouk, doma sem nekako skrpucal domače naloge, učil pa sem se ravno toliko, da sem zadostil zahtevam učiteljev. Po vsakih počitnicah so se stvari spremenile. Hormoni niso več klicali po Barbari, ampak po Poloni. Danes se mi zdi to tako smešno, ampak bilo je resnično. Kitara me ni več

zanimala, bolj sem se navduševal nad košarkarsko žogo. Na domačem dvorišču sem polnil koš kot za šalo in kmalu sem se vpisal v Košarkarsko šolo Iva Daneua, ki je bila organizirana po svetovnem prvenstvu v Ljubljani leta 1970. Moj trener je bil takratni igralec prvega moštva Olimpije, Peter Marter. Trenirali smo v dvorani na Topniški, ki je bila sicer del vojašnice Ljuba Šercerja. Pozimi je hišnik (rekli smo mu Majster) vklopil oljno peč, ki je bila tako glasna, da se košarkarji med seboj nismo slišali. Takrat sem se naučil pisati zapisnik tekme in dovolili so mi, da sem to počel tudi na prvoligaških tekmah košarkaric Olimpije. Te so bile takrat »modna revija«, same prave lepotice. Ko danes srečam katero izmed takratnih igralk, se mi vrnejo slike, kako je na Topniško prišlo na vsako tekmo 500, morda 600 ali več ljubljanskih »frajerjev«, ki so želeli uloviti katero izmed košarkarskih lepotic. Zame so bile seveda nedosegljive.

»Šubička«

Osnovna šola se je bližala koncu in začel sem razmišljati, kako naprej. Vpisal sem se na »Šubičko«, na oddelek, kjer smo se učili angleško in francosko. In zadel sem terno, v središče življenja. Zakaj? Francoski jezik mi je prirastel k srcu in postal moj fokus zanimanja, in čeprav smo imeli v prvem letniku profesorico, ki je skrbela predvsem za svojo lepoto in glamur, bolj malo pa jo je zanimalo znanje dijakov, nisem obupal. V drugem letniku jo je zamenjal Andrej Capuder. Ob prihodu nam je povedal, da je pravkar v slovenski jezik prevedel *Božansko komedijo*. Začel sem hoditi k francoskemu krožku izven šolskih ur. Tam smo obravnavali besedila raznih pesmi, med njimi tudi legendarno pesem, ki jo je pel Tino Rossi, *Cerisier rose et pommier blanc*. Ko sem to povedal moji zlati mami, mi je odgovorila, da je ob začetku mojega zunanjega življenja, na poti v porodnišnico v avtomobilu mojega strica, ki jo je peljal v Šlajmerjevo, igrala prav ta pesem. Še danes si jo kdaj pa kdaj predvajam na YouTubu ... Kot je naslov knjige švicarskega pisca Ericha von Dänikena, *Spomini na prihodnost*.

Profesor Capuder je bil svetovljan in poliglot, žal nas je zapustil pred začetkom četrtega letnika, saj je odšel kot habilitant na ljubljansko fakulteto za predavatelja francoske literature. Kasneje, po osamosvojitvi, je postal minister za kulturo, bil je slovenski veleposlanik v Parizu in Vatikanu. Najino zadnje srečanje je bilo žalostno. Služboval sem kot direktor negovalnega oddelka zdravilišča Dobrna. Nekega dne so mi na rehabilitacijo pripeljali pacienta z nevrološke klinike v Ljubljani. Bil je prof. Andrej Capuder. Bolezen ga je najedala in kmalu mi je bilo jasno, da živ ne bo odšel iz mojega zdravilišča. Slabih 24 ur po prihodu je zapustil ta svet in presto-

pil prag večnosti. Prižgal sem mu svečko v slovo in se mu s cmokom v grlu zahvalil za vse, kar je storil zame. Še danes govorim tekoče francosko in ta prekrasni jezik je postal del mene. Žalostno je bilo spremljati njegov odhod iz zdravilišča, kamor so ga pripeljali brez potrebe in možnosti za čudež. Teh v medicini ni oziroma jih ne poznam, saj se z njimi v svoji dolgoletni praksi nisem nikdar srečal.

Prvič Martin Krpan

V gimnaziji hujših težav z učenjem nisem imel, občasno so se pojavile kot posledica moje lenobe oziroma nezainteresiranosti za določene teme. Hormoni so seveda delovali vedno močneje in se hitro zaleteli v nepričakovano tarčo. Zame je bila žal neosvojljiva trdnjava, pa vendarle je odšla z mano na kavo v klet veleblagovnice Nama. Ko sva se vračala s kave, nisva opazila, da je šla mimo naju profesorica matematike, zato je nisva pozdravila, kar sicer ni bila nikdar moja odlika. Naslednje dni sem imel pri pouku matematike »hude ure«. Najprej me je profesorica nadrla kot svojega moža, ki bi ga našla v postelji s svojo prijateljico. Pregledala je domače naloge (to je storila morda trikrat med štiriletnim šolanjem). Na srečo sem jo imel, saj so mi jo sošolke, ki so sedele pred menoj, napisale pred poukom. Krasne punce. V razredu nas je bilo samo šest fantov in 28 deklet in želele so se družiti z nami, fanti iz zadnjih klopi. Ko je profesorica končala uro, je z velikim prezirom naznanila: »Na naslednji uri bomo obravnavali IV. in V. skupino aksiomov.« Nekako sem začutil, da je stvar uperjena proti meni, in res je bila. Doma sem odprl učbenik in pregledal ti dve famozni skupini aksiomov, ki sta govorili o krogih in podobno. Na naslednjo uro matematike je profesorica vstopila vsa zaripla v obraz, v razredu je bila popolna tišina, slišala se je celo muha, ki je letala po prostoru. »Dobro, danes je na sporedu naslednje poglavje matematike, IV. in V. skupina aksiomov. Predaval bo Stare, ki se sicer ukvarja z neumnimi stvarmi (kava s sošolko). Če ne bo znal, dobi velik cvek.« Vehementno sem iz četrte vrste klopi stopil na rahlo dvignjen prostor pred tablo, s seboj sem prinesel tudi učbenik matematike. »Kaj ti bo to?« je zarohnela. Nisem

držal jezika za zobmi, saj nisem imel česa izgubiti. »Gospa profesor, tudi vi imate odprt učbenik med podajanjem nove snovi ...« Tišina, ena sošolka si je pokrila obraz z rokami. Kaj bo? »V redu,« je dejala gospa profesorica. Začel sem predavati o famoznih aksiomih. Predavanje sem zaključil tako, da sem sošolcem naložil, kaj imajo za domačo nalogo. Bil sem Martin Krpan, zares prvič v svojem življenju.

Zgodbe še ni konec, kajti ko sem se usedel v svojo klopo, nisem mogel držati jezika za zobmi in izustil sem znameniti stavek: »Oprostite, tovarišica profesor, če ne bi znal snovi, o kateri sem predaval, bi dobil velik cvek, menim, da sem si sedaj zaslužil veliko petico ...« Ko je to gospa profesorica slišala, je pograbila svoje stvari, torbico in redovalnico, in odvihrala iz razreda, preden se je oglasil šolski zvonec. Sošolci so zaploskali. Kmalu je bil na sporedu glavni odmor. V razred je prišla naša tedanja razredničarka, prof. Bogomila Medved, ki smo jo imeli zelo radi. »Pridi, Stare ...« me je poklicala. »Kaj sta imela z matematkarico?« Povedal sem ji in razložil situacijo in naša »Medvedka« (tako smo jo klicali) se je nasmejela, povedala mi je, da je profesorica matematike pridirjala v zbornico objokana ... Popolna zmağa Martina Krpana. Minister Gregor pa nič!

Sonet

Na tem mestu ne morem mimo soneta, ki sem ga spisal v trenutkih najgloblje čustvene krize. Poimenoval sem ga Brezno, »onomatopoetsko« kraj, kamor sem čustveno padel in pristal na trdem. Pravzaprav nisem dolgo tuhtal, zgodilo se je in moj prijatelj pokojni pisatelj in dramatik Peter Božič je najprej skomignil z rameni, potem pa mi je dejal: »Ja, bravo, kot Prešeren ali Baudelaire.« In res, sonet se mi je zgodil v mislih in čustvih. Nikdar ga ne bom pozabil, začel se je tako: »Še ko si sijala luč iz teme, sem videl sij, sem videl tebe ...« Prišel je nepričakovano in skupno sem ga na orumeneli kos papirja zapisal v slabih desetih minutah. Potem sem se lotil metrike in oblike in tu je bil. Doslej sem ga deklamiral samo dvakrat. Prvič v Zagorju, kjer sem bil gost tamkajšnje knjižnice, ob popolni tišini in pred najmanj dvesto poslušalci. Ko sem zaključil, je nastala nekajsekundna tišina in potem aplavz. Videl sem, da so se prisotni zlili s poezijo, s pesmijo, ki vsebuje vse, kar moja čustva premorejo. Nekdo me je vprašal: »Ste to res napisali vi ali je to France Prešeren?« »Ne, to je moje delo, odsev moje duše, ki ranjena hodi in blodi po tem svetu nepravičnosti,« sem odvrnil.

Drugič sem jo deklamiral ob Prešernovem dnevu, spomnim se, da me je moj prijatelj Mitja Meršol pohvalil in mi rekel: »Lepo si se naučil deklamirati.« Nikdar mu nisem povedal, da to ni Prešeren, ampak Andrej Stare v trenutkih najgloblje čustvene stiske. Peter Božič je bil navdušen in mi je predlagal, da bi svoje pesmi objavil v knjižni izdaji. Presenečen je bil, ko sem odvrnil: »Peter, hvala, toda en takšen pristen čustveni izliv je zame dovolj, niti ne razmišljam, da bi komercialno pisal sonete, in še z akrostihom.«

Pred leti me je poklicala moja prva in neuresničena šolska ljubezen, za katero sem sonet napisal. Predlagala mi je zmenek, bila je potrta zaradi smrti svojega soproga. Povedal sem ji, da sem se v trenutkih najgloblje stiske zatekel k sonetu. Bila je zadržta, to sem spoznal kasneje, saj ni hotela, da ji oddeklamiram pesem, ki je nastala iz najbolj tenkočutnih emocij do nje. Se je zbala? Se je čutila odgovorno? Ne vem in tega ne bom nikdar izvedel. Ko sem zapisal ta sonet z akrostihom, sem začel spoznavati, kaj je prava lirika, končno sem razumel, o čem so pisali Prešeren, Puškin, Baudelaire in še kdo ... In šele potem sem razumel, zakaj je sploh na tem svetu lirika ... Odpiranje duše, odkrivanje duše skozi besede na papir. Solze? Da, tudi solze sem doživel in danes, ko si sam pri sebi povem ta sonet, mi je vselej pretesno v grlu ... Kot v Planici ob slovesu. Če kdo vidi v teh štirih kiticah umetnino, naj jo kar, zame ima povsem drug pomen in vrednost. In tega mi ne more odvzeti nihče. Bila je namreč razlog, da sem se odločil vpisati na študij medicine, vendar o tem kasneje.

Domače branje

Ne morem mimo dejstva o pravem pedagoškem posilstvu, ki smo ga bili deležni v gimnaziji, vsaj jaz sem tako čutil. Imenuje se domače branje. Posilstvo pravim zato, ker so nam naložili branje slovenske in tuje literature, ne glede na naše želje ali interese. Potem je bilo treba obnove po posebnem protokolu zapisati in jih dati v pregled naši dragi prof. Minki Kucler. Profesorica, ki nas je učila slovenski jezik, je bila naša druga mati, bila je izjemno prijazna, a stroga do lenuhov. Tudi sam sem imel vse elemente občasnega lenuha, saj se mi je branje Gogolja, Lessinga, Kafke in drugih upiralo. Zame je bila to izguba časa. Vsakemu vselej dovolim, da ima svoje mnenje, a to posilstvo je bilo za šestnajstletnika huda preizkušnja.

Imel sem srečo, da so pred mano sedele štiri izjemne sošolke: Eda, Vida, Božena in Vladka. Bile so zelo kolegialne in v poseben zvezek so mi vsakič napisale protokol o prebrnem obveznem čtivu. Profesorica me zaradi tega nikdar ni kaznovala ali obravnavala (prepričan sem, da je dobro vedela, da čtiva nisem prebral), ampak je stoično dala t. i. videlo. Manj sreče je imela najboljša (po ocenah) dijakinja v našem razredu Eda. Nekoč jo je gospa profesorica poklicala na stran in ji predočila dejstvo, da knjige ni prebrala sama, ampak je prepisala protokol o čtivu od sošolca Bojana Gorenca (danes je akademski slikar, bivši dekan Akademije za likovno umetnost). Eda je bila silno inteligentna, opravičila se je profesorici in obljubila, da bo knjigo prebrala in sama v zvezek napisala protokol. To je tudi opravila – vsa čast ji. Sam sem se raje podil za žogo ali nabijal po kitarskih strunah, kot da bi bral knjige obveznega čtiva. In kaj je nauk teh dogodkov, ki so se kopičili med štiriletnim gimnazijskim šolanjem? Leposlovje

se mi je zamerilo, pa naj se to sliši še tako čudno ali za mnoge nesprejemljivo. Po gimnaziji sem prebral samo tri knjige (poleg kratkih kriminalk na morju): *Ogenj, rit in kače niso za igrache* Milene Miklavčič, *Vampir z Gorjancev* Mateta Dolenca in *Spomini na prihodnost* Ericha Von Dänikena.